

Yaşar İbrahimov
Azərbaycan Dillər Universiteti

 10.30546/2518-752X.1.507.014

YAPON DİLİNDƏ GÜCLƏNDİRİCİ QOŞMALARIN AZƏRBAYCAN DİLİ İLƏ MÜQAYİSƏLİ TƏDQIQI

Açar sözlər: gücləndirici qoşma, köməkçi sözlər, əda

Keywords: adverbial particle, auxiliary words, particle

Ключевые слова: усилительная частица, вспомогательные слова, частица

Yapon dilində gücləndirici qoşmaları tədqiq etməzdən qabaq onların nitq hissələri bölgüsündə hansı yeri tutduğuna və hansı qoşmalardan ibarət olduğuna aydınlıq gətirmək lazımdır. Yapon dilində nitq hissələri təsnifatının Azərbaycan dili ilə müqayisədə oxşar və bir sıra fərqli cəhətləri vardır. Yapon dilində də nitq hissələri əsas (自立語-ciritsuqo) və köməkçi nitq hissələri (付属語-fuzokugo) olmaqla iki böyük qrupa bölünür. Adından da məlum olduğu kimi, *ciritsuqo* müstəqil, *fuzokuqo* isə aslı, qeyri müstəqil nitq hissələridir. [13].

Dilçi alimlərin tədqiqatında həm əsas nitq hissələrinin, həm də köməkçi nitq hissələrinin təsnifatında bir sıra fərqlər nəzərə çarpır. Bu həm nitq hissələrinin sayında, həm də onların adlandırılmasında özünü göstərir. Ümumi təsəvvür yaratmaq üçün əksər dilçi alimlər tərəfindən qəbul edilən təsnifatı diqqətinizə çatdırırıq.

自立語 (ciritsuqo)-Əsas nitq hissələrinə daxil edilənlər: 名詞(meishi)-isim, 動詞(doşi)-feil, 形容詞(keiyoşi)-sonu “i” ilə bitən sifət, 形容動詞(keiyodoşi)-sonu “na” ilə bitən sifət, 副詞(fukuşi)-zərf, 連体詞(rentaişi)-isim tələb edən sözlər, 接続詞(setsuzokuşi)-bağlayıcı, 感動詞(kandoşi)-nida.

付属語 (fuzokugo)-Köməkçi nitq hissələrinə daxil edilənlər: 助動詞(codoşi)-köməkçi feillər və 助詞(coşi)-köməkçi sözlər. Köməkçi sözlər 助詞(coşi) özləri də aşağıdakı kimi təsnif olunur.

助詞-köməkçi sözlərə aid edilənlər: 格助詞(kaku coşi)-hal qoşmaları, 接続助詞(setsuzoku coşi)-köməkçi bağlayıcılar, 副助詞(fuku coşi)-gücləndirici qoşmalar (köməkçi zərflər və ya ədatlar), 終助詞(şuu coşi)-sonluq köməkçi sözlər. [1, 184], [14]

Əsas nitq hissələrinin təsnifatına daxil olan nitq hissələrinə baxsaq, onların sayı Azərbaycan dili ilə müqayisədə çoxdur. Yapon dilində sifətlərin iki növünün olması, 連体詞(rentaişi)-isim tələb edən sözlərin mövcudluğu, eyni zamanda bağlayıcı və nidanın da əsas nitq hissələrinə daxil edilməsi onların sayını artırmışdır. Lakin, yapon dilində say və əvəzliliklərin isimlərə daxil edilərək bir yerdə təsnif edilməsi onların sayını azaltmışdır. Onu da qeyd edək ki, 連体詞(rentaişi)- isim tələb edən sözlər-小さな *çisana*, この *kono*, その *sono*, こんな *konna*, あんな

anna və s. kimi sözlər Azərbaycan dilində yoxdur. Bu sözlərin özəllikləri ondan ibarətdir ki, mütləq özlərindən sonra isim tələb edir və isimsiz istifadə edilə bilmir. Digər tərəfdən yapon dilində bağlayıcıların, feillərin və zərflərlərin həm əsas nitq hissəsi, həm də köməkçi nitq hissəsi mövcuddur.

Köməkçi nitq hissələrinin təsnifatında da biz bir sıra fərqlərin olduğunu görə bilərik. Köməkçi sözlər kimi müstəqil mənası olmayan, lakin təsriflənə bilən köməkçi feillər bu təsnifata daxil edilmişdir. Digər tərəfdən, köməkçi nitq hissələrinə daxil edilmiş köməkçi sözlərin bəziləri Azərbaycan dilindəki köməkçi nitq hissələrindən fərqlənir. Azərbaycan dilində qrammatik şəkilçi kimi təsnif edilən ismin hal şəkilçisi yapon dilində hal qoşmaları və ya hal köməkçi sözləri 格助詞 (kaku coşi) kimi təsnif edilmişdir. Nidalar əsas nitq hissəsi kimi təsnif edilmişdir. Ədatlar isə 副助詞 (fuku coşi)-gücləndirici qoşmalar və ya köməkçi zərflər kimi təsnifatda yer almışdır. Bundan başqa təsnifatda 終助詞 (şu coşi)-sonluq köməkçi sözləri də yer almışdır ki, bunlar cümlənin sonunda gəlir və danışanın fikrə münasibətini bildirir.

Bizim əsas məqsədimiz gücləndirici qoşmaları və ya köməkçi zərflər adı altında təsnifatda yer almış 副助詞 (fuku coşi)-ləri müqayisəli şəkildə tədqiq etməkdir. Əvvəla onu qeyd edək ki, bu qoşmalar sözlərə müxtəlif məna incəlikləri verdiyinə görə biz bunlara Azərbaycan dilində ədatların uyğun gəldiyini söyləyə bilərik. Bu qoşmalar yapon dilində müxtəlif adlarda təsnif olunurlar. Ümumi şəkildə bu qoşmalar 取立て助詞 (toritate coşi) kimi adlandırılır. Lakin, müasir kitablarda 副助詞 (fuku coşi) termini kimi, köhnə kitablarda isə 係助詞 (kakari coşi) kimi adlandırılır.[11]

Dilçi alimlər tərəfindən tədqiq edilən gücləndirici qoşmaların təsnifatında bir qədər fərqlər olsa da, ümumilikdə demək olar ki, onlar eyni cür təsnif edilir və həmin sıraya daxil edilən qoşmaların say tərkibi bir-birindən o qədər də fərqlənmir. Bu qoşmaların əksər alimlər tərəfindən qəbul edilən say tərkibi aşağıdakı kimidir: 「は」 (va), 「も」 (mo), 「だけ」 (dake), 「ばかり」 (bakari), 「しか」 (şika), 「こそ」 (koso), 「くらい」 (kurai), 「ほど」 (hodo), 「さえ」 (sae), 「まで」 (made), 「など」 (nado).

① 「は」 (va) – Əvvəlcə yapon dilində çox geniş istifadə olunan gücləndirici qoşma 「は」 (va)-nın yaratdığı məna və funksiyaları tədqiq edək. Cümlədə haqqında danışmaq, izahat vermək və yaxud soruşmaq istədiyini hər hansı bir predmet 「は」 (va) ilə işarə edilir. Bu predmet cümlənin “tema”sı olur və danışan haqqında şərh verir. Birinci halda danışan qarşı tərəfə məlum olan və onun tanıdığı predmet haqqında məlumat verir. İkinci halda isə danışan qarşı tərəfin tanımadığı predmet haqqında bilgi verir. Birinci hala aid cümləyə baxaq, [3, s.332].

1. 田中さんは今回の出張で大阪へ行くそうです

Tanaka san va konkai no şuççoo de Oosaka e ikusoodesu

Deyilənə görə cənab Tanaka bu dəfəki ezamiyyətdə Osakaya gedəcək

Bu cümlədə qoşması tema ifadə edərək haqqında məlumat veriləcək predmeti ifadə etmişdir.

İkinci hala aid cümləyə baxaq,

2. パラリンピックとは／というのは障害者のオリンピックのことです

Pararinpikku tova / toiunova şooqaişa no orinpicchu no koto desu
Paralimpiya əlillərin Olimpiada yarışmasıdır.

Göründüyü kimi (2) cümləsi (1) cümləsindən fərqli olaraq qarşı tərəfin bil-mədiyi bir predmet haqqında məlumat verən zaman istifadə edilmişdir. Bu zaman 「は」 (va) əvəzinə とは (tova)／というのは(toiunova) qoşmaları istifadə edilmişdir. Bu qoşmalar dinləyən şəxsin bildiyi bir predmet haqqında olsa da, danışiq prosesində qarşı tərəfin diqqətini həmin predmetə cəlb etmək üçün də istifadə olunurlar. Lakin, dinləyən şəxsin haqqında söhbət olunan predmet barədə bilgisi olmasa da, həmin predmetin özəllikləri və xüsusiyyətlərini diqqətə çatdırdıqda yalnız 「は」 (va) qoşması istifadə oluna bilər. Məs.,

3. この動物の性質はライオンに似ています。

Kono doubutsu no seişitsu **va** raion nite imasu

Bu heyvanın özəlliyi odur ki, şirə oxşayır

Burada gücləndirici qoşma kimi yalnız 「は」 (va) dan istifadə olunmuşdur.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, 「は」 (va) qoşması işləndiyi cümlələrdə müxtəlif məna çalarları yaratmaq üçün istifadə edilir. Məsələn, cümlənin mövzusunı müəyyən etmək, müqayisə aparmaq, eyni zamanda **isa**, **bəs** kimi ədatların mənasını ifadə etmək xüsusiyyətləri vardır. [10, s.25].

② 「も」 (**mo**) – Bu qoşma da 「は」 (va) qoşması kimi çox geniş istifadə olunur. Bu qoşmalar Azərbaycan dilində əsas etibarilə **-da**, **-də** ədatları ilə ifadə edilir. Bu tədqiqatımızda 「も」 (**mo**) qoşmasının 5 əsas məna və istifadə qaydalarından bəhs edəcəyik.

1. Müəyyən bir məsələ haqqında danışib başqa bir oxşar bir məsələnin də olduğunu əlavə etmək üçün istifadə olunur. [12], Məs.,

彼は田中さんを知らない。僕も知らない

Kare **va** Tanakasan o şiranai. Boku **mo** şiranai

O cənab Tanakanı tanımır. Mən **da** tanımıram

2. Həmcins üzvləri sadalamaq üçün istifadə edilir. Məs.,

気候がわるくなってきて、草も、木も枯れてしまいました

Kikou qa varuku nattekite, kusa **mo**, ki **mo** karete şimaimaşıta

İqlim pisləşdiyindən otlar **da** ağaclar **da** qurudu

3. Sual əvəzliliklərinə qoşularaq “hər bir predmeti”, əhatəliliyi ifadə etmək üçün istifadə edilir. Məs.,

だれも知っていることだと思imasu

Dare **mo** shitteiru kotoda to omoimasu

Həminin bildiyi bir məsələ olduğunu düşünürəm

4. Təəccüb və heyreti ifadə etmək üçün istifadə edilir. Məs.,

ここからスムナイトまで2時間もかかりました

Kokokara Sumuqaito made 2 cikan **mo** kakarimaşıta

Burdan Sumqayita qədər **düz** 2 saat çəkdi

5. Təxmini səviyyə və miqdarı ifadə etmə xüsusiyyəti: Məs.,

後2週間もあればできる

Ato 2 şuukan **mo** areba dekiru

Bundan sonra **təxminən** 2 həftə olarsa mümkündür.

③ 「だけ」 (**dake**) – Bu qoşma sanki 「も」 (mo) qoşmasının “əlavə etmək” mənasına qarşı “başqası deyil yalnız budur” mənasını ifadə edir və Azərbaycan dilində **yalnız, ancaq, təkcə, tək** və s. məhdudlaşdırıcı ədatlarına uyğun gəlir. Bu qoşmadan başqa 「ばかり」 (bakari), 「しか」 (shika) kimi gücləndirici qoşmaların da eyni məna və funksiyalarda işlənməsi halları çoxdur. 「だけ」 (dake) qoşmasının aşağıdakı məna və funksiyaları vardır:

1. *Kəmiyyət, səviyyə, qədər* ifadə etmək üçün istifadə edilir.

走れる**だけ**走って、やっと間に合いました

Haşireru **dake** hashitte, yatto maniaimaşta

Qaçə bildiyim **qədər** qaçıb vaxtında çata bildim

2. Əhatə dairəsini məhdudlaşdırma: Məs.,

スポーツの中でサッカー**だけ**好きです

Supotsuno nakade sakka **dake** suki desu

İdmanların içində **yalnız** futbolu xoşlayıram

3. İdiomatik ifadələr şəklində istifadəsi: 「～ば～だけ」 「～たら～ただけ」

formasında olub, cümlədə bir tərəfin dərəcəsi artarsa, digər tərəfin vəziyyətinin dərəcəsi də mütənəsb olaraq artmasını ifadə edir.

Məs.,

注意すればする**だけ**反抗する

Çuui sureba suru **dake** hankou suru

Nə qədər xəbərdarlıq etsən bir o **qədər** müqavimət göstərir

④ 「ばかり」 (**bakari**) – Bu qoşma 「だけ」 (dake) qoşmasının əksər məna və funksiyaları ilə eynilik təşkil etsə də bəzi fərqli xüsusiyyətlərə malikdir. Kəmiyyət çoxluğu, narazılıq əlaməti və s. ifadə etməsi bu qoşmalar arasında fərqlilik yaradır. ばかり」 (bakari) qoşmasının aşağıdakı məna və funksiyaları var.

1. *Səviyyə, qədər* ifadə etməsi:

きのう図書館で3時間**ばかり**本を読みました

Kinou toşokan de 3 cikan **bakari** hon o yomimashita

Dünən kitabxanada 3 saata **qədər** kitab oxudum

2. Əhatə dairəsini məhdudlaşdırma: Məs.,

白いシャツ **ばかり**を100枚購入した

Şiroi şatsu **bakari** 100 mai kounyuu şita

Yalnız 100 ədəd ağ köynək aldım

3. Narazılıq əlaməti ifadə etməsi: Məs.,

友達毎日ゲームして**ばかり**いる

Tomodaçi va mainiçi gemu şite **bakari** iru

Dostum hər gün **yalnız** geym oynayır

Bu cümlədə 「ばかり」 (bakari)-nin mənası “həmişə”, “hər zaman” olmağına bərabər, danışanın həmin məsələyə narazılığını ifadə edir.

4. Hərəkətin yenicə bitdiyini ifadə edir: Bu zaman yalnız feilin keçmiş formasına birləşir. Məs.,

さっき食べた**ばかり**ですから、おなかがいっぱいです

Sakki tabeta **bakari** desukara, onakaqa ippai desu

Bir az bundan əvvə **təzəcə** yediyimə görə toxam.

⑤ 「しか」 (**shika**) — Bu qoşma 「ばかり」 (bakari), 「だけ」 (dake) qoşmalarının əsas məna və funksiyalarını ifadə edə bilər. Lakin bu qoşmanın istifadə olunduğu cümlələrin sonu (xəbəri) mütləq inkar forması ilə qurtarır. 「しか」 (shika) qoşması əksər halarda isim və feillərlə birləşir. İsimlərə birləşmə həm hal qoşmaları ilə, həm də hal qoşmasız ola bilər. Dilçi alimlər tərəfindən bu qoşmanın ümumilikdə iki əsas məna və funksiyası qeyd edilir ki, onlar da aşağıdakılardan ibarətdir.

1. Yalnız budur bundan başqası yoxdur mənası ifadə edir:

こんなことは友達にしか話せません

Konna koto va tomodachini **shika** hanasemasen

Bu cür məsələni dostumdan **başqa** heç kimə danışa bilmərəm

Bu cümlədə 「しか」 (shika) qoşması isimə hal qoşması に(ni) ilə bir yerdə birləşmişdir. [8, 137]

2. Bundan başqa seçim yoxdur mənası ifadə edir:

その仕事がいやならやめるしかない

Sono şiqoto qa iya nara yameru **shika** nai

Əgər o işdən xoşun gəlmirsə dayandırmaqdan **başqa** seçimin yoxdu

⑥ 「こそ」 (**koso**) — Bu qoşma cümlədə isimlərə və feillərə birləşərək həmin sözləri xüsusilə gücləndirərək vurğulayır. Azərbaycan dilində bu qoşmalara **məhz, yalnız, ancaq** və s. ədatları uyğun gəlir. 「こそ」 (koso) qoşmasının aşağıdakı məna və funksiyaları vardır.

1. Hər hansı bir işi, məsələləri gücləndirib diqqətə çatdırma mənası:

今こそ実行にうつすべきだ

İma koso cikkou ni utsusu bekida

Məhz indi hərəkətə keçməyin vaxtıdır

2. Bir məsələni şərti olaraq qəbul edir və həmin məsələyə əks bir fikirlə davam edir.

賛成こそするが、積極的ではない

Sansei **koso** suru qa, sekkyokuteki deva nai

Ancaq ki razılaşırsınız, amma pozitiv razılaşma deyil

3. Cümlənin sonunda gələrək birləşdiyi sözü gücləndirir.

A: 先日はありがとう

B: いや、こちらこそ

A: Sencitsu va ariqatou

B: İya, köçira **koso**

A: Keçən gün üçün təşəkkür edirəm

B: Dəyməz, mən **də həmçinin** təşəkkür edirəm

Bu cümlədən də göründüyü kimi 「こそ」 (koso) qoşması burda fərqli bir məna ifadə etmişdi. Yuxarıda qeyd etdiyimiz **məhz, yalnız, ancaq** və s. ədatlarının ifadə etdiyi mənalara uyğun gəlmir. Bu məna **~da, ~də** ədatına yaxın məna daşıyan **həmçinin** ədatı ilə ifadə edilmişdir.

⑦ 「くらい」 (**kurai**) — Bu gücləndirici qoşma 「ほど」 (**hodo**) qoşması ilə demək olar ki, eyni məna və funksiya daşıyır. Lakin bəzi istifadə qaydalarında bir-birindən fərqlənir. Bu paragrafda hər iki qoşmanın fərqli və oxşar cəhətlərinə

aydınlıq gətirməyi düşünürük. Azərbaycan dilində bu qoşmalara **qədər**, **tək**, **heç olmasa** və s kimi ədatlar uyğun gəlir. Onu da qeyd edək ki, 「くらい」 (kurai) qoşması ilə tamamilə eyni mənada, eləcə də bir-birini asanlıqla əvəz edə bilən 「ぐらい」 (qurai) qoşması da istifadə edilir. [7, s.66]

1. Bu qoşmaların hər ikisi nəinsə təxmini olaraq qədərini, ölçüsünü və səviyyəsini ifadə edir. Məs.,

これは米粒くらいの大きさです。

Kore va kometsubu **kurai** no ookisa desu.

Bu düyü dənəsi **ölçüsündədir**.

今晚は飽きるほど食べた

Konban va akiru **hodo** tabeta.

Bu axşam yeməkdən bezənə **qədər** yedim.

2. İşin, məsələnin asanlıqlığını, eləcə də səviyyənin aşağı olmasını ifadə edir.

Bu zaman yalnız 「くらい」 (kurai)/「ぐらい」 (qurai) qoşmasından istifadə edilir. [6, 14]

忙しくても電話をかけるぐらいはできたでしょう

İsoqaşikutemo denwa o kakeru **qurai** va dekita deshou.

İşin çox olsa da, **heç olmasa**, zəng edə bilərdin, deyilmi?

3. İki predmetin müqayisəsindən hər hansı biri haqqında gücləndirib məlumat verilməsi zamanı istifadə edilir. Bu zaman yalnız 「ほど」 (hodo) qoşması işləmir. Məs.,

伝統的なものは、古いほど価値がある

Dentoutekina mono va, furui **hodo** kaçi qa aru.

Ənənəvi əşyalardan köhnələri daha dəyərlidir.

4. Şərt cümlələrində qoyulan şərtə qarşı öz münasibətini bildirən zaman istifadə edilir. Cümlə formaları aşağıdakı kimi olur.

V(şərt forması), V(lüğət forması)ほど (hodo) ～

Ai(şərt forması), Ai い ほど (hodo) ～

Na(şərt forması), Na な ほど (hodo) ～

Bu formaların tərtibində istifadə edilmiş işarələr aşağıdakı kimi izah edilir.

V – feil, Ai – i-sonluqlu sifət, Na – na-sonluqlu sifətdir.

Nümunə cümlələri nəzərdən keçirək. Məs.,

彼を知れば知るほど好きになる

Kare o şireba şiru hodo suki ni naru

Onu tanıdıqca tanıdığım qədər sevirəm

荷物は少なければ少ないほどいい

Nimotsu va sukunakereba sukunai hodo ii

Əl yükü nə qədər az olarsa bir o qədər yaxşıdır

5. Predmetlər, iş və hadisələr içərisində nəyinsə **ən birinci** olmasını ifadə edir.

Bu zaman hər iki qoşma istifadə edilə bilər.

日本の山の中で富士山ほど高い山はない

Nihon no yama de Fucisan **hodo** takai yama va nai

Yaponiyada Fucisan **qədər** hündür dağ yoxdur.

⑧ 「さえ」 (**sae**) — Bu gücləndirici qoşma も (mo) artıq mövcud olan bir predmet, iş və hadisəyə başqa bir predmet, iş və hadisə əlavə edən zaman istifadə edilir. Bu gücləndirici qoşmalar Azərbaycan dilində *~da, ~də, hətta, belə* ədatlarının məna və funksiyalarına uyğun gəlir. 「さえ」 (**sae**) qoşmasının əsas etibarilə aşağıdakı məna və funksiyaları vardır.

1. Artıq mövcud olan bir predmet, iş və hadisəyə başqa bir predmet, iş və hadisə əlavə olunan zaman istifadə edilir. Məs.,

風が吹き出しただけでなく、雨さえ降りだした

Kaze qa fukidaşıta dakedenaku, ame **sae** furidaşıta

Təkcə külək əsməyə başlamadı, yağış **da** yağmağa başladı.

2. Müəyyən bir məsələni vurğulayır və bununla da digər halların təbii qəbul edildiyi qənaətinə gəlir. Məs.,

かな文字さえ読めません

Kana moci **sae** yomemasen

Hətta heca əlifbasını **belə** oxuya bilmirəm 「さえ」 (**sae**) qoşmasının bu istifadə qaydasında Azərbaycan dilində olan hər üç ədatlardan (*~da, ~də, hətta, belə*) istifadə edilə bilər.

3. Ən aşağı şərtlər yerinə yetirildiyi təqdirdə kifayət qədər nəticələrin əldə oluna bilməsini ifadə edir. Məs.,

住所さえわかれば、地図で探していきます

Cuuşo sae vakareba, çizu de saqaşıte ikimasu

Ünvanını belə bilsəydim, xəritədə tapıb gedərdim [6, 30]

「さえ」 (**sae**) qoşmasının bu istifadə qaydasına yuxarıda adı çəkilən ədatlardan yalnız **belə** ədatı uyğun gəlir. Lakin burda, **heç olmasa**, ədatı da istifadə edilə bilər.

⑨ 「まで」 (**made**) — gücləndirici qoşması əhatə dairəsinin hara qədər olmasını və çatmasını ifadə edir. Azərbaycan dilində bu qoşmaya uyğun gələnlər **qədər, kimi, dək, can, cən** ədatlarıdır. Onu da qeyd edirəm ki, Azərbaycan dilində bu köməkçi nitq hissələri ədat deyil yalnız qoşma kimi təsnif edilmişdir. 「まで」 (**made**) — gücləndirici qoşmasının aşağıdakı məna və funksiyaları vardır.

1. İsimlərə qoşularaq başqa bir predmetin, işin və hər hansı bir məsələnin əlavə edilməsi, eyni zamanda əhatə dairəsini genişləndirmək üçün istifadə edilir. Məs.,

佐藤さんや田中さんが来ました。山田さんまで来ました

Satou san ya Tanaka san qa kimaşıta. Yamada san **made** kimaşıta.

Cənab Sato və cənab Tanaka gəlmişdi. Cənab Yamadaya **qədər** gəlmişdi.

2. Feillərə qoşularaq hərəkətin və vəziyyətin hər hansı bir mərhələyə çatmasını ifadə edir.

日本語を勉強して、留学生試験に合格するまでになりました

Nihonqo o benkyou şite, ryuuqakusei şiken ni qoukaku suru **made** ni narimaşıta.

Yapon dilini öyrənib xaricdə təhsil imtahanından uğur qazanmama **qədər** mümkün oldu.

⑩ 「など」 (**nado**) — Bu gücləndirici qoşmanın da bir neçə məna və funksiyaları vardır. Onlar aşağıdakılardan ibarətdir.

1. İsim və feillərə qoşularaq eyni cinsdən və növdən olan başqa predmetlərin də olduğuna işarə verir.

机の上に本やノートなどがあります

Tsukue no ue ni hon ya noto **nado** qa arimasu.

Stolun üstündə kitab, dəftər **və s.** var.

Cümlədən də göründüyü kimi 「など」 (nado) qoşması Azərbaycan dilində **və sairə** sözünə adekvat istifadə edilmişdir.

2. İsim və feillərə qoşularaq hər hansı bir predmetin və ya məsələnin nümunə kimi göstərilməsində istifadə edilir. Məs.,

ネクタイなどしめて、どこへ行くの

Nekutai **nado** şimete, doko e ikuno.

Qalustuk-**filan** bağlayıb hara gedirsən?

Bu cümlədə isə 「など」 (nado) qoşması Azərbaycan dilində **filan** köməkçi sözünə uğun gəlir.

3. 「など」 (nado) qoşması bu mənasında elə də vacib olmayan bir predmetə və məsələyə etinasızlıq hissini bildirmək üçün istifadə olunur.

最近忙しくて、テレビなど見ていません

Saikin isoqaşikute, terebi **nado** mite imasen

Son zamanlar işim çox olduğundan, televizora-**filana** baxmıram.

Onu da qeyd edək ki, yapon dilində 「など」 (nado) qoşması ilə eyni məna və funksiyanı daşıyan və sinonim kimi istifadə edilən 「なんか」 (nanka), 「なんて」 (nante) qoşmaları da geniş istifadə olunur.

Nəticə

Artıq yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, yapon dilində gücləndirici köməkçi sözləri Azərbaycan dili ilə müqayisə etdikdə əksəriyyət ifadələr ədatlarla eynilik təşkil edir. Lakin gücləndirici qoşmalar adlandırdığımız bu sözlərin bəziləri Azərbaycan dilində ədat kimi deyil, qoşma kimi də təsnif edilmişdir. Bundan başqa Azərbaycan dilində ədatların təsnifatına diqqət yetirsək asanlıqla görə bilərik ki, əmr və arzu ədatları yapon dilində tədqiq edilmiş gücləndirici köməkçi sözlərin (qoşmaların) təsnifatında yoxdur. Müqayisəli tədqiqatın nəticəsi kimi qeyd edə bilərik ki, hər iki dil üçün təsnifata daxil olan gücləndirici qoşmaların (ədatların) ortaq məna və funksiyalar aşağıdakılardan ibarətdir. [9, s.8]

1. Gücləndirmə mənası

2. Məhdudiyyət mənası

3. Dəqiqləşdirmə mənası

4. Sual mənası

Siyahıdan göründüyü kimi yapon dilində təsnif edilmiş gücləndirici qoşmalara əmr ədatları və arzu ədatları daxil edilməmişdir.

Yapon dilində gücləndirici qoşmaların qruplaşdırılması isə əksər dilçi alimlər tərəfindən qəbul edilmiş təsnifata əsaslanmışdır. Bu sırada qoşmalar ifadə olunduğu əsas mənalara görə təsnif edilmişdir. Lakin tədqiqatlar göstərir ki, aşağıda verilmiş qoşmalar bir neçə məna və funksiya ifadə etmək xüsusiyyətinə malikdir. Əsas məna ifadə etmə xüsusiyyətinə görə yapon dilində gücləndirici qoşmalar aşağıdakı kimi təsnif edə bilərik.

1. Gücləndirmə mənası は、も、こそ、だけ、しか、ばかり、くらい、ほど、など、さえ、まで
2. Məhdudiyyət mənası だけ、しか、ばかり、くらい、ほど、まで、も
3. Dəqiqləşdirmə mənası こそ、は
4. Müqayisə mənası は、ほど、くらい
5. Mövzu və subyekt mənası は
6. Sual mənası は

Onu da qeyd edək ki, yapon qrammatikasında bu qrup qoşmalara müxtəlif adlar verilsə də, son vaxtlar bu qoşmalar 取立て助詞(toritə coşi) kimi adlandırılır ki, bu da gücləndirici köməkçi sözlər və yaxud gücləndirici qoşmalar mənasına gəlir. Görünür bu qoşmalar müxtəlif mənə və funksiyalarda təsnif edilməsinə baxmayaraq onları birləşdirən ümumi cəhət məhz gücləndirmə xüsusiyyətidir.

Ədəbiyyat:

1. İori İsaō "Atarashi nihongogaku nyuumon, kotobano shikumi o kangaeru", Tokyo, Surienettowaku, 2003, 336 p.
2. İori İsaō, Nakanashi Shinno, Nakanishi Kumiko, Yamada Toshihiro "Shokyuu o oshieru hito no tame no nohongo bunpou handobukku", Tokyo, Surienettowaku, 2001, 442 p.
3. İori İsaō, Nakanashi Shinno, Nakanishi Kumiko, Yamada Toshihiro "Chuujoogyuu o oshieru hito no tame no nohongo bunpou handobukku", Tokyo, Surienettowaku, 2002, 600 p.
4. Masuoka Takashi, Takubo Yukinori "Kiso Nihongo bunpou", Tokyo. Kurushio, 2004, 251p.
5. Tomita Takayuki "Bunpou no kiso chishiki to sono oshiekata", Tokyo, Boncinsha, 1998, 196p.
6. Okoshi Yasuko, Tanaka Rieko nado "Nihongo noryoku shiken bunpou mondai taisaku 2 kyu", Tokyo, Surienettowaku, 2008, 118p.
7. Sasaki Hitoko, Matsumoto Noriko "Nihongo somatome N3 bunpou", Tokyo, Asuku Shuppan, 2010, 111 p.
8. Sunakawa Yuriko, Suzuki Mutsumi "Nihongo bunkei jiten", Tokyo. Kurushio, 1999, 693 p.
9. Kazimov C. İ. Köməkçi nitq hissələri, Bakı, İyun 6, 2011.
10. Лаврентев Б.П. Практическая грамматика японского языка, Москва: Живой язык, 1998, 351с.
11. https://detail.chiebukuro.yahoo.co.jp/qa/question_detail/q1491099699
12. <https://kotobank.jp/word/%E3%82%82-644757>
13. <https://alpha-katekyo.jp/tips/tips>
14. https://upwrite.jp/grammar/postpositional_particle

Yashar Ibrahimov

Summary

COMPARATIVE STUDY OF THE ADVERBIAL PARTICLE IN JAPANESE AND AZERBAIJANI LANGUAGES

In this article, in a comparative manner with the Azerbaijani language, the features of adverbial particles of the Japanese language are studied, and similarities and differences between them are identified. The article presents research by various scientists, examines the

most commonly used adverbial particles in the language, and clarifies their classification by meaning and function.

As a result of the study, it was found that the meaning of strengthening, the meaning of limitation, the meaning of clarification and the meaning of the question, which are included in the classification of adverbial particles according to their meaning and function in the Japanese language, form a commonality with the Azerbaijani language.

Яшар Ибрахимов

Резюме

**СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ УСИЛИТЕЛЬНОЙ ЧАСТИЦЫ
В ЯПОНСКОМ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКАХ**

В данной статье в сравнительном порядке с азербайджанским языком изучены особенности усиливающие частицы японского языка, выявлены сходства и различия между ними. В статье приводятся исследования различных ученых, исследуются наиболее часто употребляемые в языке усиливающие частицы и уточняется их классификация по значению и функции.

В результате исследования было установлено, что значение усиления, значение ограничения, значение уточнения и значение вопроса, которые входят в классификацию усиливающих частицы по их значению и функции в японском языке образуют общность с азербайджанским языком.

Рәуфи: X.Xəlilova